

Introduction to Rishonim (IV)

I. Rashi (Cont'd):

1. רש"י, חולין דף נב ע"א :
בתרי גפי אסור - אלא אם כן עמד והלך, כתוב בהלכות גדולות כל היכא דבעי בדיקה כגון נפולה ושבורה ודרוסה דמיתכשרי בבדיקה ה"מ בדורות קמאי דהוו בקיאי למיבדק אבל אגן לא בקיאינן ולא סמכינן אנפשינן ולי נראה דאין לו לדיין אלא מה שענינו רואות ומותר לסמוך עליו דכתיב (דברים יז) ואל השופט אשר יהיה בימים ההם אבל הוא יזהר יפה ולהביא לפניו כל הטבחים וכל הבקיאין בדבר כי היכי דנימטייה שיבא מכשורא.

II. Tosafot

1. רבי שלמה לוריא (פולין, 1510-1573), הקדמה לבבא קמא :

וּנְחֻזֵר לְרֵאשִׁיתָם לְהַתְלַמֵּד אֶת־הַחֹמֶשׁ עֶשְׂרִים צוֹ וְעַמְמַתְּ לָבוֹ שִׁסִּים לְוֵי חֲכָמֵי סְלִיפְתִּים צְמִלֵי הַחוֹ' שֶׁשְׂאוּהוּ חֹסֵף כְּדוֹר אֶחָד יְעִלִיִּים
נֹחַת דְּבָרֵי חֲכָמִים כְּדִרְצוֹנָם וְהַפְכוּהוּ וְנִלְלוּהוּ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם עַד שֶׁנִּחְלָה לָנוּ כְּאֶחָד מִצְדֵי סוֹחַר וּמְצִלֵי עוֹקֵר יֵאָסוּנוּ וְ
אֲמַרְתָּ נָכְהוּ וְסוֹנוּ וְאֲמַרְתָּ נָכְהוּ וְלֹא קָרַב זֶה אֵל זֶה וְנִמְלַח מִיַּעַד הַתְלַמֵּד וּמִקִּישָׁר וְכֵן הִסְתַּיְמוֹת יִפְשְׁרוּ וְסוֹנֵן פִּסְקֵי יִשְׁעֵרוּ :

2. עבודה זרה דף יא ע"א :
יום הלידה ויום המיתה. מכלל דר"מ סבר : לא שנא מיתה שיש בה שריפה, ולא שנא מיתה שאין בה שריפה - פלחי בה לעבודת כוכבים, אלמא : שריפה לאו חוקה היא. מכלל דרבנן סברי : שריפה חוקה היא, והא תניא : שורפין על המלכים ולא מדרכי האמורי ; ואי חוקה היא, אגן היכי שרפינן? והכתיב : ובחוקותיהם לא תלכו! אלא, דכ"ע - שריפה לאו חוקה היא, אלא חשיבותא היא, והכא בהא קמיפלגי, ר"מ סבר : לא שנא מיתה שיש בה שריפה, ולא שנא מיתה שאין בה שריפה - פלחי בה לעבודת כוכבים, ורבנן סברי : מיתה שיש בה שריפה - חשיבא להו ופלחי בה, ושאיין בה שריפה - לא חשיבא ולא פלחי בה.

סנהדרין דף נב ע"ב
משנה. מצות הנהרגין - היו מתיזין את ראשו בסייף, כדרך שהמלכות עושה. רבי יהודה אומר : ניוול הוא לו, אלא מניחין את ראשו על הסדן וקוצץ בקופיץ. אמרו לו : אין מיתה מנוולת מזו.
גמרא. תניא, אמר להן רבי יהודה לחכמים : אף אני יודע שמיתה מנוולת היא, אבל מה אעשה, שהרי אמרה תורה ובחוקותיהם לא תלכו! ורבנן : כיון דכתיב סייף באורייתא - לא מינייהו קא גמרינן. דאי לא תימא הכי, הא דתניא : שורפין על המלכים ולא מדרכי האמורי, היכי שרפינן? והכתיב ובחוקותיהם לא תלכו! אלא, כיון דכתיב שריפה באורייתא, דכתיב ובמשרפות אבותיך וגוי' - לאו מינייהו קא גמרינן. והכא נמי, כיון דכתיב סייף באורייתא - לאו מינייהו קא גמרינן.

ר"ף, עבודה זרה דף ב ע"ב :

וחכמים אומרים כל מיתה שיש בה שריפה וכו' [דף י"א ע"א] ת"ר שורפין על המלכים ולא מדרכי האמורי שנאמר בשלום תמות ובמשרפות אבותיך המלכים אשר היו לפניך כן ישרפו לך וגו' וכשם ששורפין על המלכים כן שורפין על הנשיאים ומה הם שורפין עליהן מטתן וכל כלי תשמישן מעשה ומת רבן גמליאל ושרף עליו אונקלוס הגר בשבעים מנה צורי :

הר"ן על הר"ף :

שורפין על המלכים ולא מדרכי האמורי. אינה מדרכי האמורי לחוש ללא תעשה כמעשיהם לפי שלא אסרה תורה אלא חוקות של עבודת כוכבים אלו דברים של הבל ובטלה וכולן יש בהם צורך עבודת כוכבים אבל דברים של טעם שרו ובשריפה על המלכים טעמא איכא לשרוף לכבודן כלי תשמישן לומר שאין אדם אחר עשוי להשתמש במה שנשתמש בו הוא :

תוספות, עבודה זרה דף יא ע"א :

ואי חוקה היא היכי שרפינן - תימה מאי קפריך דלמא לעולם חוקה היא וכיון דכתיבא באורייתא לא גמרינן מינייהו דהכי אמרינן בפ' ד' מיתות (סנהדרין דף נב :) גבי מצות הנהרגין דרבנן אמרי בסיף כדרך שהמלכות עושה ור' יהודה סבר בקופיץ ותניא אמר להם ר' יהודה לחכמים יודע אני שמיתה מנוולת היא זו אבל מה אעשה שהרי אמרה תורה ובחוקותיהם לא תלכו אמרו לו כיון דכתיב הריגה באורייתא אן לא גמרינן מינייהו דאי לא תימא הכי הא דתניא שורפין על המלכים ולא מדרכי האמורי אן היכי שרפינן אלא כיון דכתיבא באורייתא לאו אן מינייהו קא גמרינן ה"נ וכו' וא"כ מאי פריך ומיהו הא לא קשיא דאיכא למימר דרבנן דמתניתין היינו ר' יהודה דהתם לא חייש לכתובה דאורייתא אכן קשיא דהכא מסקינן דלכ"ע שריפה לאו חוקה היא והתם משמע דחוקה היא לכ"ע והוה אסירא אי לאו טעמא דכיון דכתיב וכו' לכך פירש ר"י דתרי גוונני חוקה הוה אחד שעושיין לשם חוק לעבודת כוכבים ואחד שעושיין לשם דעת הבל ושטות שלהם והכא בשמעתין מיירי באותו חק שעושים לשם עבודת כוכבים וה"פ ר"מ סבר שריפה לאו חוקה היא לעבודת כוכבים להכי פריך ואי חוקה לעבודת כוכבים אן היכי שרפינן והא כתיב ובחוקותיהם לא תלכו ואף על גב דכתיבא באורייתא יש לאסור כיון שלהם הוא חק לעבודת כוכבים דומיא דמצבה כשהיו מקריבין עליה אבות היתה אהובה לפניו משעשאוה האמוריים חק לעבודת כוכבים שנאה והזהיר עליה דכתיב (דברים טז) לא תקים לך מצבה ומסיק אלא דכ"ע לאו חוקה היא לשם עבודת כוכבים ומ"מ הוא חק הבל ושטות ובפ' ד' מיתות (סנהדרין דף נב :) משתעי חק הוא משום חשיבות לפי מסקנא דהכא ולהכי אפילו רבי יהודה מודי דלא גמרינן מינייהו אי כתיבא בדאורייתא ולאו חק לעבודת כוכבים הוא אבל ודאי אי לא הוה כתיבא בדאורייתא לא היה לנו להתנהג אף במנהגן של שטות וסיף אינו כתיב בקרא אלא לשון הריגה כתיב ויש לקיימו בקופיץ ואפילו בעיר הנדחת נמי דכתיב (דברים יג) לפי חרב איכא למימר דקופיץ הוא בכלל חרב ורבנן סברי דאיכא טעמא התם דקופיץ מיתה מנוולת לא עבדינן כדאמרינן התם.

תוספות רבנו אלחנן לעבודה זרה :

ויראה לר' דתני גוונא חוקה היא דשריפה חוקה
היא דהכא היינו שעובדי כוכבים חושבין מה
ששורפין על המלכים ולשם ע"ז מתכוונין וחמור
משאר דרכי אמורי שלהן שאינן אלא תורת
פסול בעלמא והלכך חקה דשריפה אע"י דכתיב
באורייתא ולא מנייהו נגמרינן יש לנו לפיסלו.

והלכך שפיר פריך הכא היכי שרפינן דכיון
 דטעמם חוקה פלחו בה לעיו איכ לשם עיו עושין
 שריפה זו ואין מועיל כאן טעם דלאו סנייהו
 קנטרינן ולענין זה הוצרך לתרין כאן דלכיע
 שריפה לאו חקה היא ואכתי שייך בה טעם
 החקה שייך בשאר דרכי האסורים דאינם לשם
 עיו אלא דת העובדי בוכבים ומנהג תורת שקר
 שלהן והיינו דדייקי רבנן התם דאלתיה הא
 דתניא שורפין כו' אגן היכי שרפינן והכתיב
 ובחוקתיהם לא תלכו וכו'. אלא כיון דכתיב
 שריפה באורייתא לאו סנייהו קא נמרי האי כיון
 דכתיב סייף באורייתא לאו סנייהו קנטרי ושרי דסייף
 נמי אינו אלא מנהג של הבל ודתם ומיעיל בה
 טעם דלאו סנייהו קנטרי למישרי. ואית ורי מה

ואינו דומה לחקה כלל. א"ר. ובשם ר' יעקב
 ס"י בסנהדרין על קושי שנייה שפ"י טאי פריך
 התם דאלתיה היכי שרפינן והא מסיק הכא
 דשריפה לאו חוקה היא דמסקנא דקאמר הכא
 דשריפה לאו חוקה היא והי' (נב) לאו חוקה היא
 לאסור טעמא דמפרש בסנהדרין דלאו סנייהו
 קנטרינן. וטוהו קשה דמסיק הכא אלא חשיבותא
 היא שטעם שבא לתרין דאינה חוקה אלא חשיבות
 בעלמא ועוד הארכתי שם קצת ואיצ רק
 כדפרישית :

עירובין דף יג ע"ב :

אמר רבי אבא אמר שמואל : שלש שנים נחלקו בית שמאי ובית הלל, הללו אומרים הלכה כמותנו
 והללו אומרים הלכה כמותנו. יצאה בת קול ואמרה : אלו ואלו דברי אלהים חיים הן, והלכה כבית
 הלל. וכי מאחר שאלו ואלו דברי אלהים חיים מפני מה זכו בית הלל לקבוע הלכה כמותן - מפני
 שנחנך ועלובין היו, ושונין דבריהן ודברי בית שמאי. ולא עוד אלא שמקדימין דברי בית שמאי
 לדבריהן.

תלמוד ירושלמי (ונציה) מסכת סנהדרין פרק ד [דף כא טור ד] :

ה"ב/ הלכה ב' דיני ממונות מטין כו' אמר רבי ינאי אילו ניתנה התורה חתוכה לא היתה לרגל
 עמידה מה טעם וידבר יי אל משה אמ' לפניו רבונו של עולם הודיעני היאך היא ההלכה אמר לו
 אחרי רבים להטות רבו המזכין זכו רבו המחייבין חייבו כדי שתהא התורה נדרשת מ"ט פנים טמא
 ומ"ט פנים טהור מיניין ודגליו וכן הוא אומר אמרות יי אמרות טהורות כסף צרוף בעליל לארץ
 מזוקק שבעתים ואומר מישרים אהבוך

מדרש תהלים (בובר) מזמור יב

אמר ר' ינאי לא ניתנה דברי תורה חתיכין, אלא על כל דבור שהיה אומר הקדוש ברוך הוא למשה
 היה אומר מ"ט פנים טהור, ומ"ט פנים טמא, אמר לפניו רבונו של עולם עד מתי נעמוד על בירונו
 של דבר, אמר ליה אחרי רבים להטות, רבו המטמאין טמא, רבו המטהרין טהור, ר' אבהו בשם ר'
 יונתן אמר תלמיד וותיק היה לו לר' עקיבא, ור' מאיר שמו, והיה מטהר את השרץ מן התורה

במ"ט פנים טהור, ובמ"ט פנים טמא, ר' יהושע בן לוי אמר תינוקות שהיו בימי שאול ודוד ובימי שמואל, היו יודעין לדרוש את התורה במ"ט פנים טהור, ובמ"ט פנים טמא, כמפורש במזמור ז'.

חידושי הריטב"א:

אלו ואלו דברי אלהים חיים. שאלו רבני צרפת ז"ל היאך אפשר שיהיו שניהם דברי אלהים חיים וזה אוסר וזה מתיר, ותירצו כי כשעלה משה למרום לקבל תורה הראו לו על כל דבר ודבר מ"ט פנים לאיסור ומ"ט פנים להיתר, ושאל להקב"ה על זה, ואמר שיהא זה מסור לחכמי ישראל שבכל דור ודור ויהיה הכרעה כמותם, ונכון הוא לפי הדרש ובדרך האמת יש טעם וסוד בדבר.

ים של שלמה (שם):

שדרמה ע"ה אמר נחמנו * ויחזר מהמה בני כוסר עשון סמרי' הרב' חין קץ * ודרש' רבנו חינו נפרק ע' שים פנים שחזרנו הוא לשאוע דברי חכמים שיקראו פוסקים * נמה שפרשו * והוסיפו נקבלתם נחורה שנעל פה הלכה למשה מסיני על קורה שנכתב שאח צמלית הקלור נבנית וחרק נחיות * חף הוסיפו וגו' ושא משער למשער * כאשר הקדם החכם כזה משנה חונים לחורה * שחמר חיון וחקר * וכל הגמל' דברני חכמי החורה מימות משה רב' * עד שישב בן הקה' חכמי' שחמר הוא עליהן דברי' חכמים כדכונות * כולם נמנו מרעה אחד * ושלא לתפוא על מחלוקתם בריחוק הדיעות אזה מסמח וזה מספר * זה חוסר וזה מקור * זה מוסל וזה מכשיר * זה פוטר וזה מחייב * זה מרחק וזה מקרב * חס דעתם לשם שמים * והרשעים שפילו נצח קול לת היו משגיחים * וככל דברי חלקים חיים כזיל קיבל דכל אחד מפי הגבורה ומפי חף שלח יזה קרב מפי משה לעולם להיות שני הפכים נמשך אחד * חפ' * קו רמבו התגס לרוב חישורו וחיוקן שאין בין דבר שהוציא משכל הפועל אשר נחשלו לו נמשכות שיוח ושלי אית * לבין דבר שכתב אליו נכח חוש הדבור נקבלה הלכה למשה מסיני * חף שלח צידו נאופס ככלו להיותו הכדים * לגלי נד הקבלה חיש מפי חים * והמקונלים נמנו טעם לרצד לפי שכל הנשמות הם צהר סיני וקבלו דרך ע' לימרות * והן נשמה פעמים שבעה מן יקק שבעתים * והן הקולות אשר שמשו וגם ראו * וכלי שחל דוחים את הקולות הקריעות המזלוקות נצטר * כל אחד ראיה דרך ציור שלו לפי השגתו * וקבל כפי כח נשמתו פלוגו לרוב עילוייה * הוא פחישות זה רחוק מזה * עד שחחד וגיש לטהור * והשי יגיע לקנה הקחרון לסמח * והשליש נחש לעשות רחוק מן הקליות והכל חמש וסגן * ולכן חמר החכם מהחך שדברו החכמים האחרים כולם דברי חללים חייב חפילו נחלוקתם * קל וסומר בהשגת יחד * ח"כ הגע בעלמך משה למה לך כחב מפי הגבורה בחר הטיב כפי אשר רחוי * מבלי שיפול בו חוס ספק * ויהיה פנים אחד לתורה ולא מ"ט * גם זולת זה מה שחיה דחוי להוסיף ולגזור רחוי היה למשה להודיע נספר * נחם חניע למקום שחמל' נקעה מדונה גדור חוקה * ומוסיף בנבייה מה שחוי לאוסף או מה שאינו רחוי להוסיף נשים